

dobbelt urigtigt nu at fremkomme med den paany for at ende med en Dagsorden, der atter er en betydelig Tone lavere. Jeg kan overmaade godt forstaae, at en Sag kan blive lagt frem paa den ene Rigsdag efter den anden af de samme Mænd og forfattet der, naar dette er Miblet, hvorved den fra en ringe Minoritet skal arbejde sig op til en Majoritet; men fra det Dieblit, der er en bestemt Majoritet i en vis Retning, men det ikke har lykkes at drive Sagen igjennem til at blive Lov, er der efter min Overbeviisning for dem, der have Begreb om det constitutionelle System, kun det Valg at fremkomme med Forslag med den bestemte Forudsætning at udtømme indtil sidste Draabe alle parlamentariske Midler til at fremvinge en Lov, og navnlig forekommer det mig, at den, der fremkommer med Forslaget, derved tilbyder at paatage sig Gjennemførelsen af en saadan Lov. Men dertil hører — jeg gjentager det — mere end at tage Andres Arbejde og lægge det hen for Thinget med den Bemærkning, at det er ikke nødvendigt at gjøre nogen Bemærkning om den Sag. Dette med Hensyn til Rigsdagens Stilling. Men jeg spørger, om der er skeet Sagen nogen Tjeneste, og da vil jeg bemærke, at Sagen ikke kunde faae nogen irriterende Slutning end den, som den ærede Forslagsstiller selv har udmalet, idet han med stærke Ord har fremhævet, hvorlunde det af ham fremlagte Forslag i hele Udvalget ikke har fundet en Enestes Samstemning, og endogsaa har fortalt med større Oprigtighed, end Situationen syntes at fordre, at der selv iblandt dem, der syntes i deres egne Forhold at have den stærkeste Opfordring til at følge ham, er fremsat ikke blot Betimeligheds-, men store Realitetsindvendinger mod Sagen. Sagen staaer altsaa nu slettere, end den før har staaet, og fordi jeg mener det i høi Grad ærligt med Sagen, beklager jeg det i høi Grad. Jeg opgiver paa ingen Maade Haabet om, at Situationen her i Landet, og jeg vil tilføie — det er en Sag af en saa omfattende Betydning, at den til en vis Grad har en almindelig Charakter — den hele Situation i Europa vil blive faaledes, at vi virkelig kunne vente at gjennemføre en saadan stor Reform, som

jeg i allerhøieste Grad onsker maa skee igjennem den rolige Overtøiselses og legale Beslutnings Form, men som dog er af en saa indgribende Betydning, at vi jo Alle have oplevet, at væsentlige Skridt ere skete ad andre Veie, endnu i 1848 paa mangfoldige Steder paa en Maade, som Ingen kan mindre ønske end jeg. Jeg haaber altsaa, at den Tid vil komme; men nu seer jeg for denne høist vigtige og alvorlige Sag ikke andet praktisk Udbytte end det at lægge Vedkommende paa Hjerte, at for Dieblittet er Frivillighedens Veie den eneste, der kan betragtes. Der er talt om de Hindringer, som Frivillighedens Veie frembyder, og der er fremhævet et Exempel, som var overmaade slet valgt. Jeg troer ganske vist, at Frivillighedens Veie ingenlunde er tilstrækkelig; jeg har derfor sluttet mig af ganske Hjerte til Bestræbelserne for ad Lovens Veie at faae dette Forhold ordnet; men jeg siger dog, at hvis Forholdene i Danmark paa Fæstegodsset vare væsentligt saadanne som paa de Steder, hvor til der hentydedes, vilde der hos selve Bondestanden ikke existere noget Dulle om Forholdets Ophævelse. Ulykken er, at i Almindelighed alt Hjerte og Gemyt er ude af Forholdet; det patriarkalske Forhold mellem Fæsterne og Godseierne, at disse eiede deres Bønder, vare opvokse mellem dem, havde gaaet i Skole med eller leget med Bønderbørnene, hele dette smukke Forhold, der i sin Tid gav Fæsteforholdet en Charakter, der paa ingen Maade kunde vække stor Opposition imod det, er saagodtsom forsvundet. Det skal derfor ikke være vanskeligt at finde Exempler paa Godseiere, der behandle Bondegaarden som en Kaffesæt, ikke have andet Niemed end at pine den sidste Stilling ud deraf. Men fra det Dieblit er Fæsteforholdet utaaleligt; thi det hviler paa Forudsætninger om et patriarkalsk Forhold, som ikke er stemmende med vor Tidsalder eller med Grundloven og den Stilling, den har anvist Fæstebønderne som frie Statsborgere, og derfor troer jeg, at Fæsteforholdet maa gaae tilgrunde. Men skal man hente Exempler fra Nødvendigheden af at fremskynde Fæsteforholdets Løsning og frigjøre det ved Lov, saa skulle de hentes fra de Steder, hvor alt det Smukke i det gamle Forhold er forsvundet, og det Hele er blevet